

**RADU GYR**

## **CALENDARUL MEU**

**Prietenii, momente și atitudini literare**

**Ediție îngrijită cu o prezentare bio-bibliografică  
și indice de nume de IOAN POPIȘTEANU**

**BLASSCO**

Blaz, G. - 100, 102, 103, 110	Vidrighin - 130
Boalejen, S. - 77	Viouzac, B. de - 106
Compeanu, V. - 89, 119	Vigny, A. de - 40
Condoreanu, I. - 60, 77, 116	Vinea, I. - 138, 150
Condorescu-Romanați - 56	Virgiliu - 40, 114, 145
Condorescu, B. - 33	Vizirescu, Pan - 7
Condorescu, C. - 139	Vîlsan, M. - 100
Condorescu, M. - 18	Vlahuță, Al. - 38, 43
Coururiet, A. - 22	Vlădescu, G.M. - 56, 59-60, 153
Crucețide - 43	Vlădescu, T. - 126
Cuștoi, L. - 5, 42, 44, 100	Voiculescu, V. - 10, 43, 72, 115, 116, 137, 139-142, 153
Cușma, S. - 127	Voltaire - 40, 90
Cușeș, G. - 100	
Cușceanu - 32	
Cușgheniev, I. - 42	
	<b>W</b>
	Whitman, W. - 119
	Wilde, O. - 106
	Wildenbruch - 21, 42
	<b>X</b>
	Xenopol, A.D. - 43
	<b>Z</b>
	Zamfirescu, D. - 43
	Zamfirescu, G.M. - 75
	Zancu, C. (Floriță, C.) - 80
	Zguriadescu, C. - 157
	Zirra, Al. - 77
	Zola, E. - 42

## CUPRINS

<i>În loc de prefață</i> .....	3
CALENDARUL MEU .....	13
Începuturile educației mele culturale .....	14
Debuturi... literare .....	16
Vedetă de cinema .....	17
Un Chantecler... sancționar .....	19
Spectator entuziast .....	21
Școlar și dramaturg .....	22
Idealul integrării naționale .....	27
Cercetaș de război .....	29
Autor și cititor în anii 1923-1924 .....	38
<b>I. Primii scriitori pe care i-am cunoscut personal</b> .....	44
Anotimpul umbrelor .....	50
Aprilie 1974 .....	51
Întâlniri literare .....	59
Scriitori craioveni .....	61
Poetul Nicolae Milcu .....	68
Ultimii ani ai perioadei craiovene. Colaborări la revistele literare .....	75
Revista „Flamura“, profilul și colaboratorii ei .....	79
Student și tânăr scriitor în București .....	86
Secretar de redacție la „Clipa“ .....	110
Doi oameni minunați: I. Pillat și Al. Lascarov-Moldovanu ..	113
Povestea cu aristonul – Ion Minulescu .....	121
Polemică și pamflet .....	125
La Gib Mihăescu, în Drăgășani .....	128
Premii literare și colaborări la diverse publicații .....	135
Viața literară. I. Valerian .....	135

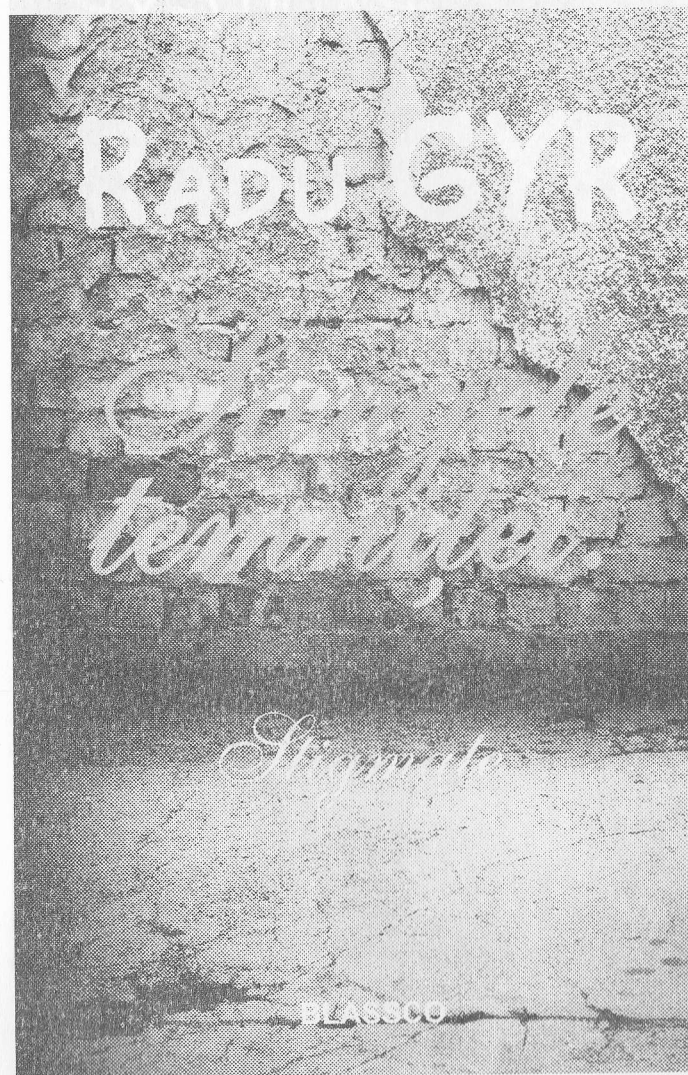


V. Voiculescu – George Murnu .....	139
Alte figuri de scriitori (1925-1927) .....	150
V. Ciocîlteu – Eugen Boureanu – Ion Barbu .....	154

## ICONOGRAFIE

Elemente iconografice, fotografii din timpul vieții scriitorului, expuse cronologic .....	164
Scrisori și alte documente iconografice – în facsimil – adresate scriitorului .....	173
Câteva elemente iconografice, în facsimil, după opt cărți poștale, prezentate cronologic, trimise de Radu Gyr, din Aiudul detenției „umilitoare“ .....	207
Câteva facsimile după cărți, manuscrise și conceptul autograf al Calendarului .....	225
<i>Indice de nume</i> .....	249

La Editura Blassco au mai apărut:





relevante pentru ilustrarea profilului său spiritual, a marilor pierderi literare și mai ales pentru zbuciumata-i existență.

Mulțumim Doamnei Simona-Monica Popa-Gyr, fiica scriitorului, familiei sale, pentru încrederea acordată nouă în a reda posterității acest memorial unic în literatura română și mai ales pentru răbdarea și înțelegerea față de marea întârziere cu care a văzut lumina tiparului.

Regretăm în același timp, că nu am fost noi primii în publicarea operei inedite și fără manuscris a marelui poet, figură distinctă în lirica ultimei jumătăți de veac, a intelectualului rafinat, deși prin aceeași bunăvoință, a stat la dispoziția noastră mai mulți ani.

Demersul nostru curajos, într-o falsă tranziție în care vechile structuri și norme se prăbușesc, dar mult prea lent, când vremea euforiei revoluționare a trecut, dă roade abia acum, cu o mare întârziere, deci motivat.

Ioan POPIȘTEANU

## CALENDARUL MEU

Scriu aceste rânduri de pe înaltul prag, care desparte lumina vieții de începutul marelui intuneric. Cei șasezeci și opt de ani împliniți de curând conferă spovedaniei mele o atitudine olimpiană ce elimină deopotrivă, orice rancune împotriva unor oameni sau evenimente și oricescuze ori exagerări în folosul meu. Nu veți afla aici nici hipertrofia a eului, nici confesiuni dilatate până la exces de incriminare a propriei persoane sau până la autoflagelare, ca în „mărturisirile“ lui Jean-Jacques Rousseau, nici stropul de venin politic din „Mémoires d'outre tombe“ ale lui Chateaubriand, nici sarcasmul din jurnalul lui Jules Renard, nici cel puțin, edulcorări romantice (Lamartine ori Musset) capabile să atragă duioșie sau compasiune pentru cel ce-și face spovedania. Nu voi face, elogiul bătrâneții, ca Cicero, mândrindu-mă cu înțelepciunea dobândită de-a lungul anilor, dar nici pe acela al tinereții mele, socotită stindard absolut... Încerc să fiu cât mai obiectiv, mai impasibil, scuturându-mi de pe sandale tot praful nimicniciei omenești purtătoare de uri, dușmăanii și imputări corosive. Dacă, totuși, condeiul meu va vibra uneori, va fi numai sub caldele unde ale amintirilor din copilărie și din prima mea tinerețe, mai precis la evocarea părinților mei și, apoi, la conturarea portretului soției mele, altar al neîntreruptului meu cult domestic. Așadar, fără să năzui să aștern în frazele mele doar recea strălucire a zăpezilor, mă străduiesc să pun în biografia mea liniștea gravă și lipsa de sfială, pe care le ai în fața unui adevărat duhovnic...

M-am născut în Câmpulungul Muscelului, la 2 martie (st.v.) 1905. Mama mea, Eugenia Gherghel (Jenny) cobora, după tată, dintr-o veche familie botoșăneană, având și câteva picături de sânge german moștenit de la bunica mea, Mina von Gelch. Tatăl meu, Ștefan Demetrescu, era original din Șcheiul Brașovului, ardelean



după ramura țărănească a mamei sale și pesemne, macedonean după tatăl lui, care inițial s-a numit Demetru Mușică. Numele de Coco i-a rămas de la unul din primele lui roluri actoricești, interpretat într-o revistă „Trecerea gârlei“, când abia absolvise conservatorul de artă dramatică din București, unde fusese coleg cu actorul N. Soreanu, devenit apoi, drag și credincios prieten până la apusul vieții. Asociat al celui alt mare actor, Petre Liciu, tatăl meu îl însoțea în faimoasele lui turnee prin țară, cu o trupă particulară, cumulând aplauzele și simpatia intelectualilor provinciali. Această viață de actor ambulant n-a durat însă prea mult, căci, curând după venirea mea pe lume, – la începutul anului 1908 – mama i-a cerut soțului ei să renunțe la „vagabondajul prin țară“ și să se stabilească definitiv la unul din Teatrele Naționale ale Statului. Nu știu din ce motiv tatăl meu a ales Teatrul Național din Craiova și nu pe acela din București sau din Iași, dar, când m-apropiam de vârsta de trei ani, familia s-a strămutat în Cetatea Banilor. Aici, în Capitala Olteniei, tatăl meu și-a afirmat frumosul său talent de actor de comedie subțire, având o glorioasă carieră ascendentă până la sfârșitul stagiunii anului 1931, data pensionării lui voluntare, sub directoratul scriitorului A.D. Herz. Socot demn de menționat faptul că tatăl meu, slujind-o pe Thalia craioveană, a avut, printre alți directori, recrutați din lumea condeierilor români: Emil Gîrleanu, patron al unei strălucite stagiuni teatrale (1912-1914), promovator al dramaturgiei autohtone pe scena craioveană („Înșir-te mărgărite“ de Victor Eftimiu, „Cometa“ de D. Anghel și Șt.O. Iosif, „Păianjenul“ de A. D. Herz) și inițiator al șezătorilor literare, la care invita personalități de seamă ale literaturii noastre de-atunci; – prozatorul Ion Dongorozi (1926-27) și dramaturgul A.D. Herz (1930-31).

**Începuturile educației mele culturale.** Curând după mutarea familiei mele în Craiova, a început să se manifeste și apetența mea pentru lecturi făcute de mama, într-un ritm progresiv. Mama mea poseda nu numai o solidă cultură muzicală – ea însăși pianistă și dotată cu o remarcabilă voce de mezzosoprana – dar și o clasică cultură literară germană. Inteligentă, spirituală și îndrăgostită de tot ce este artă, mama a fost cel mai bun sfetnic al artei tatălui meu, repetând cu el acasă, rolurile lui, sugerându-i tonul și gesturile personajelor, pe care urma să le interpreteze pe scenă. În același timp,

ea mi-a trezit și stimulat dragostea pentru povesti și poezie; îmi citea, traducându-mi-le în românește, basmele fraților Grimm și baladele marilor poeți epici germani, Uhland, Lenau, Schiller. La rândul său, tatăl meu căuta să-mi dezvolte gustul și simpatia pentru teatru. Îmi îngăduia să văd, însoțit de mama și de-o mătușă, anumite spectacole, considerate mai aproape de înțelegerea mea: feerii, ca „Fata aerului“, piese cu multe peripeții și amplă montare scenică, precum „Ocolul Pământului în 80 de zile“, dramatizare după celebrul roman al lui Jules Verne, sau melodrame ca „Doi sergenți“, unde binele și dreptatea triumfau întotdeauna. De un astfel de spectacol („Ocolul Pământului...“) se leagă și o întâmplare hazlie. Aveam vreo 4 ani și mă aflam într-o lojă cu însoțitoarele mele, în timp ce, cocoțată la galerie, slujnicuța casei, Măriuța, o fetișcană originară din Gorj, înmărmurea de-atâta „minunăție“ desfășurată pe scenă. În pauză, după un tablou unde Phileas Fogg se luptase cu indienii împodobiți cu fel de fel de pene colorate, m-am avântat peste marginea lojei, căutând-o cu privirea pe gorjanca noastră, spânzurată peste balustrada galeriei. Fericit că o descoperisem, printre capete de liceeni și militari, i-am strigat din toate puterile corzilor mele vocale: „Măriuțo, ai văzut Pieile-Roșii?“ – „e-am văz't, domnișorule!“ a răcnit și Măriuța, spre veselia generală a publicului din sală, amuzat de prompta intervenție a copilului și de replica savuroasă a slujnicuței... În timpul aceluiași spectacol, am mai făcut „una boacănă“, care l-a costat o drastică amendă pe bietul meu părinte, sancționat pentru faptul de a-și fi adus prichindelul nedisciplinat la teatru, ca să transforme în ilaritate un moment de mare tensiune al piesei. Era scena când detectivul, pus să-l urmărească pe Phileas Fogg și să-i saboteze temerara călătorie – rol interpretat de actorul Al. Nanu, coleg al tatei și prieten al familiei – îl atrage într-o tavernă pe credinciosul valet Passe-Partout, – interpretat de părintele meu – îl îmbată și îi fură geanta cu biletele și banii necesari îndrăzneței călătorii. N-am putut suporta asemenea grozăvie și, sărind de pe scaun am urlat cât mă ținea gura: „Tăticulee, nenea Alecu Nanu ți-a furat banii!... Cu ce te mai duci mâine la piață?“

Nu pot omite nici influența pe care mătușa mea, Dora Gherghel, – rămasă domnișoară până la sfârșitul zilelor ei și împărtășind drama fetelor bătrâne aciuete pe lângă o soră căsătorită – a



exercitat-o asupra educației mele literare. Sensibilă, generoasă, plină de tandrețe și ea înșăși frântură de temperament artistic, tachinând cu oarecare timiditate muzele, Dora îmi povestea fermecătoarele basme ale lui Andersen, care-mi iscau torente de lacrimi („Fetița cu cutia de chibrituri“) și-mi recita, în nemțește, poezii de Goethe și Heine, străduindu-se să mă învețe limba germană, pe care am vorbit-o binișor, până la absolvirea claselor primare.

Odată stârnită apetența lecturilor, am izbutit să citesc singur, fără vreo călăuză didactică, la vârsta de cinci ani, buchisind literele și-n urmă cuvintele tipărite pe paginile ziarelor. Progresul a fost rapid și, după un an, într-o bună zi, tatăl meu m-a găsit citind „Athalie“ de Racine, carte furată din biblioteca lui (în traducerea lui D. Nanu). Cu un vădit simț pedagogic, el mi-a smuls supărat, cartea nepotrivită copilului de-atunci, punându-mi în mână, alte două, în schimb: „Călătoriile lui Guliver“, causticul roman satiric, colorat de fantezie, al lui Swift, și „Robinson Crusoe“, instructiva și admirabila povestire a lui Daniel Defoe.

**Debuturi... literare.** După ce am împlinit șapte ani, tata m-a abonat la „Revista copiilor și-a tinerimii“, excelenta publicație de sub îndrumarea lui G.C. Costa-Foru. A fost perioada în care basmelor din colecția lui P. Ispirescu și basmelor lui Creangă le-au urmat pasionantele lecturi „Singur pe lume“ și „În familie“, romanele lui Hector Malot și primele cărți din vastul ciclu fantastic-științific al lui Jules Verne, urmate de faimoasa trilogie a lui Al. Dumas și de numai puțin celebrul „Winetou“ al lui Karl May.

Tot din acea perioadă datează și primele mele patru versuri – oribile, firește! – declamate de mine cu ifos patetic, spre hazul întregii familii... Când Emil Gîrleanu a fost numit director al teatrului craiovean, tatăl meu mi-a dat să citesc „Din lumea celor care nu cuvântă“, gingașele miniaturi în proză ale duosului scriitor. Am lăcrimat pe filele volumului și am dorit fierbinte să-l văd și eu pe „domnul care scrie atât de frumos“...

Vechiul Teatru Național din Cetatea-Banilor, distrus de un incendiu mai târziu, în 1927, avea și o grădină cu arbori și bănci unde actorii și actrițele tăifăsuiau în pauzele dintre repetiții, sub soarele primăverii sau ale începutului toamnei. Îl însoțeam acolo pe tatăl meu adeseori și pândeam cu ochi lacomi și sufletul în gură, să-l zăresc

ieșind din clădire pe „domnul Gîrleanu“, unul dintre vrăjitorii copilăriei mele.

Făptura unui „domn scriitor“ ce-mi fermeca, după puținele ore de joacă, lungile și minunatele lecturi, căpăta, în mintea mea, proporții demiurgice; așteptam să-l văd pogorând din cer, purtând, poate, aripi pe umeri sau vorbind cu păsările cerului, găzele pământului și jivinele pădurii, pre limba lor... Chipul „domnului Gîrleanu“, mă tulbura: obrăjii îi erau palizi, iar ochii melancolici și umezi, ca ochii unei căprioare rănite. Un surâs trist și blând îi flutura pe față, fruntea lui părea că visează mereu, și mâinile gândeau, neîncetat... „Domnul Gîrleanu“ avea o fetiță, cu un an sau doi mai mică decât mine: Rodica. Ea a devenit o dulce tovarășă de joacă, dar mai ales, alături de băiețelul ce eram, poznașă vedetă a uneia dintre primele pelicule ale cinematografilei noastre.

**Vedetă de cinema.** Prin 1911, dacă nu mă-nșel, s-a turnat un film românesc de lung metraj, deosebit de valoros pentru vremea aceea. „Războiul nostru pentru independență“. Interpreții principali erau actori ai scenei bucureștene ca: Nottara, Aristide Demetriad, Constanța Demetriad, Brezeanu ș.a. Pelicula se limita la exterioare filmate – trecerea Dunării, taberele ostășești, asaltul redutelor de la Smîrdan, Opanez, Grivița, capitularea lui Osman-Pașa în fața Plevnei încercuite etc. – bucurându-se însă de o bogată figurație, prin concursul armatei române. Succesul de public a fost enorm și filmul a rulat pe ecranele tuturor cinematografelelor din țară, acompaniat de fanfare militare ale orașelor unde era vizionat, – câțiva ani la rând, – în aplauzele delirante ale spectatorilor și-n entuziasmul copiilor și mai gălăgioși. Biruința acestei pelicule autohtone a stârnit dorința și orgoliul lui Gîrleanu de-a turna, la rândul său, un film demn de a rivaliza, prin talentul colectiv al teatrului craiovean solicitat pentru ecranizarea unei opere dramatice originale, cu producția bucureșteană. Cum nu existau studiouri cinematografice în țară, iar fondurile necesare turnării erau foarte puține, restrânse la excendetul bugetar al unei stagiuni teatrale craiovene și la paldul ajutor bănesc acordat de Ministerul Instrucțiunii publice și al Cultelor, Emil Gîrleanu s-a gândit la drama istorică în proză a lui Vasile Alecsandri „Cetatea Neamțului“, pentru o ecranizare rezumată la exterioare, fără decoruri speciale, ci în cadrul naturii și, cel



mult, al unui sat... oltenesc, care trebuia să apară ca un sat din Moldova. Spre confecționarea scenariului, directorul teatrului craiovean a recurs la colaborarea scriitorilor Corneliu Moldovanu și Liviu Rebreanu, pe-atunci secretar literar al teatrului. Pentru a evita investiții prea mari, toate prilejurile și locurile vrednice de ecranizare se cuveneau să se afle cât mai aproape de Craiova. În acest scop, s-a ales comuna Bucovăț de pe malul Jiului (în film... Ozana!), ca sat unde vestea năvălirii „leșilor“ lui Sobieski isca panica și exodul țăranilor spre munți, iar dârza Cetate a Neamțului a fost descoperită în... Parcul Bibescu din capitala Olteniei, unde, cu ani înainte, se construise o copie de castel feudal, drept ornament arhitectural al faimosului parc. Turnarea a început, pare-mi-se, în vara anului 1912 (sau 1913?), cu participarea unor actori de frunte ai scenei craiovene: Pandele Nicolau (Sobieski), Papa Stănescu (Șoiman bătrânul), Mișu Fotino (Farcaș), Mia Theodorescu (Tudora), Coco Demetrescu (Plăieșul Ghețu), Al.Nanu (iscoada polonă) ș.a. Rolurile plăieșilor au fost rezervate actorilor, iar concursul elevilor din ultimele clase ale școlii normale craiovene, îmbrăcați în costume de ostași poloni, a asigurat pe acela al asediatorilor. Timp de câteva dimineți, echipa de actori se deplasa, într-un biet autobuz de modă veche, spre lunca Jiului, în satul Bucovăț. Primele secvențe ale filmului înfățișau o horă țărănească, în zi de sărbătoare, cu tot pitorescul ei de rigoare: lăutari, fete și feciori jucând, unchiesi și bătrâne sporovăind pe prapele caselor, copiii zburdând în preajma horei etc. Într-una din diminețile amintite, doamna Marlena Gîrleanu, soția directorului și scriitorului, a avut năstrușnica idee de-a ne lua „la țară“ și pe noi, odraslele, adică pe Rodica și pe mine, ca să figurăm în zburda copiilor din jurul horei. Ajunși la Bucovăț, doamna Gîrleanu ne-a dus într-o casă din apropierea locului filmării și ne-a îmbrăcat în straie țărănești. Rodica în catrință, cu ie și opincuțe, eu, cu ițari... oltenești, cojocel, opinci și căciulă cât un stog de fân. Regizorul și operatorul filmului ne-au dat, apoi, îndrumările necesare, fixându-ne rolurile: trebuia să ne jucăm „de-a prinslea“, alergând unul după altul, pe marginile horei. Soarele de august ardea necruțător și regizorul se arăta nemulțumit, întrerupând mereu filmarea și luând totul de la capăt: tinerii țărani și țărănci se mișcau stângaci și greoi – intimidați de „domnii“ care-i observau și corectau

fără-ncetare – bătrânii și băbuțele satului păreau dezrădăcinați și artificiali... De fiecare dată când relua turnarea, regizorul ne striga: „Acum să alerge și să se joace copiii în jurul horei!“ Am alergat, astfel, de câteva ori, și din nou ne-a întrerupt filmarea, la ordinul regizorului supărat. Opincile și cojocelul mă incomodau, iar căciula, enorm de grea, făcea ca fruntea și obrajii să-mi fie scăldați în pâraie de sudoare. „Rodico, nu mai pot... Mor de căldură... Mă reped până în casă, îmi las acolo căciula și-mi iau pălăria de paie, cu care am venit...“ Cu un galeș surâs, Rodica s-a grăbit să aprobe hotărârea mea. M-am întors la locul filmării, tot în strai țărănesc, dar purtând pe cap o mare pălărie de paie, cu panglică, pe care scria „Atlantic“ și cu elastic trecut sub bărbie... Atenți doar la disciplina... artistică a figuranților săteni, nici regizorul, nici operatorul, nici doamna Gîrleanu și nici actorii prezenți n-au observat strania și grotesca mea costumație. Socotind că, de data asta „figurația mea merge mai bine“ și că totul e pus la punct, regizorul s-a decis pentru filmarea definitivă a secvenței: „Să se învârtă hora și copiii să alerge și să se joace“. Așa înveșmântat mixt – țărănesc și orașenesc – am alergat în jurul horei și așa am fost filmat, spre ilaritatea spectatorilor craioveni, când pelicula, scăpată atenției producătorilor cineaști și compromisă de mine, a rulat pe un ecran improvizat, chiar în fața scenei teatrului din capitala Olteniei! Nu știu dacă, după un asemenea „fiasco“ filmul a mai fost trimis și altor cinematografe din țară, sau, dacă nu cumva s-a renunțat la ridicola secvență, decupând-o din peliculă și aruncând-o, probabil, în foc...

**Un Chantecler... sancționat.** Cu vreun an înainte de eșecul meu ca vedetă de cinema, trupa Comediei Franceze din Paris a întreprins și în țările din Estul Europei un turneu cu poemul dramatic „Chantecler“ al lui Edmond Rostand, operă plină de fantezie și simboluri, ale cărei personaje erau numai păsări și animale, interpretate, firește, de actorii celebrei scene franceze. Trupa a oferit câteva spectacole publicului românesc, în marile orașe din „vechiul regat“, printre care și Craiova.

Tatăl meu, dispus să-mi dezvolte simțul artistic și văzând stăruința mea de a merge la teatru – bineînțeles, la anumite piese potrivite priceperii și vârstei mele – a reținut o lojă (la balcon biletele fiind vândute cu săptămâni înainte) pentru reprezentăția trupei